

DIN CULISELE UNEI ÎNTÂLNIRI LA NIVEL ÎNALT DE LA TIMIȘOARA. VIZITA LUI IOSIP BROZ TITO DIN FEBRUARIE 1969

Vasile Rămneanțu*

Cuvinte cheie: relații româno-iugoslave postbelice, întâlnire Ceaușescu – Tito, Timișoara, 1969

Keywords: post-war Romanian-Yugoslavian relationships, Ceaușescu – Tito meeting, Timișoara, 1969

Aspects from the Backstage of a High Level Meeting at Timișoara. The Visit of Iosip Broz Tito from February 1969

(Abstract)

This visit took place at the time when the Romanian – Yugoslavian relationships were flourishing more and more, the invasion in Czechoslovakia of the five states – members of The Warsaw Pact – contributing without doubt, at the tightening of the relations between Belgrade and Bucharest.

As it regards the organisation of this visit, we meet the specific stereotypes of the states within the communist system, among which we remind the mobilization of a large number of citizens to cheer to the echo the two missions on their way to different spots of the city.

During the dialogue the two missions concentrated upon analysing international relationships.

In their interventions, both Ceaușescu and Tito, although they maintained a critical attitude towards the invasion of Czechoslovakia, they underlined their wish to reach at a normalization of the relations with Moscow, showing moderation in this respect. But the two states had frictions with other fraternal countries – with Bulgaria and Poland in Yugoslavia's case and with Poland in Romania's case, the two leaders being convinced that the attacks from Sofia and Warsaw were weaved by the Soviets. At this rate, Tito's assertions according to which he trusted no longer the Soviet leadership are to be kept in mind or those of his Romanian counterpart who was expressing his concern about Romania's precarious security at the beginning of 1969, surrounded, except Jugoslavia, by not quite friendly communist states.

At the same time, unlike the non-aligned Belgrade, Bucharest belonged at the military – economic system coordinated by Moscow, disapproving the "C.A.E.R." integration plan (brought forward at that moment) or giving tongue for another type of relations within The Warsaw Pact.

In this insecure political context, both for Romania and for Yugoslavia, the leader from Belgrade decided to strengthen the country's capability of defense, adoptig the concept of "mobilization of the whole nation", formula considered by Ceaușescu too.

In order to get the necessary armament for achieving these projects, the Yugoslavian politician proposed a military collaboration with Romania, Nicolae Ceaușescu, in our opinion, being moderate with the answer given to his guest.

Holding on inspection the relations of the two countries with the main western countries (U.S.A., England, France, Italy, Greece) these were considered good, political decision makers from the two countries intending their development.

Worth mentioning are the dissenting opinions regarding the Near East. Thus, while Ceaușescu kept the relations both with Israel and with Arab countries, Iosip Broz Tito adopted a pro Arab policy (explainable maybe also because Nasser was one of the non-aligned movement leaders alongside the Yugoslavian ruler), Yugoslavia perceiving the Arab–Israeli conflict in the light of the presence of American and Soviet fleets in the Mediterranean (although Belgrade gave evidence of duplicity agreeing the presence of Soviets in the area). At that moment both parts wanted the withdrawal of the two super powers' military ships.

Approaching the internal evolutions of the two communist states, we have a Ceaușescu who intended a high level of economic development for the future, which finally led at a deep crisis for the country. On the other hand, the shorthand report presents a Romanian open minded leader, conscious of the importance of computer science, in clear contrast to the dictator from the end of the 80's of the last century.

* Universitatea de Vest, Facultatea de Litere, Istorie, Teologie, Vasile Pârvan, nr. 4, Timișoara, Romania. E-mail: vasileramneantu@yahoo.co.

Yugoslavia crossed through a period of economic reform based on self-management (it had negative results too) and also an extremely important political reform (greater autonomy for the republics, rejuvenation of the party, a greater internal democracy within the party). The effects of these reforms led, a little later, to a more liberal economic and political system than in Romania.

In the next period the high level Romanian – Yugoslavian meetings continued annually, fact decided by the two leaders at Timișoara at the beginning of February 1969.

Relațiile româno-iugoslave în perioada 1944–1965 au traversat mai multe etape, în ultima parte a războiului și în primul an de pace ele fiind tensionate datorită pretențiilor Belgradului asupra Banatului românesc¹.

În aceste condiții, în Banat s-a creat o stare de tensiune provocată în special de către sărbii prezenți în trupele de partizani ai lui Tito, care reîntorși acasă au propovăduit ideile comuniste și au acționat să le transpună în practică, au intrat în conflict cu autoritățile locale, dar s-au manifestat și pentru alipirea Banatului românesc la Iugoslavia².

Nesușinerea de către Moscova a pretențiilor teritoriale ale Belgradului față de România³ a dus la o scurtă perioadă de acalmie în raporturile dintre cele două state vecine⁴, întreruptă însă de conflictul dintre Tito și Stalin izbucnit în 1948 și în care România s-a aflat în totalitate de partea Moscovei⁵.

După moartea lui Stalin, în conformitate cu linia Moscovei, a început și procesul de reconciliere dintre București și Belgrad, care a culminat cu vizita din iunie 1956 a lui Tito în România⁶.

Dar relațiile româno-sovietice au fost afectate din nou după 1956 de impactul revoluției maghiare și al diferendelor sovieto-iugoslave, P.R.M. asociindu-se la acuzațiile de revizionism pe care Moscova le-a adus conducerii Iugoslaviei. La nivel de stat, raporturile dintre cele două țări vecine au continuat să se dezvolte, e drept într-un ritm lent, principala preocupare a celor două părți fiind chestiunea hidrocentralei de la Porțile de Fier⁷.

¹ Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Schisma roșie. România și declanșarea conflictului sovieto-iugoslav (1948–1950)*, București, (2007), 27–28.

² Miodrag Milin, Andrei Milin, Clisura bănațeană (a Dunării) – enclavă iugoslavă nord-dunăreană în anii 1944–1947 sau experiment comunist românesc „Avant la lettre”. *Analele Banatului. Serie nouă. Arheologie–Istorie. XXII*, (2014), 445–473; Vasile Rămneanțu, Aspecte ale vieții politice din județul Timiș-Torontal în perioada 1944–1945. *Revista Istorică*, nr. 3–4, 1996, 205–219.

³ Florin Constantiniu, Adrian Pop, *op. cit.*, 28–29.

⁴ Miodrag Milin, Andrei Milin, *op. cit.*, p. 448–449.

⁵ Florin Constantiniu, Adrian Pop, *op. cit.*, 32–52. Vezi și documentele din această lucrare, din care reiese clar rolul avut de București în timpul rupturii Stalin-Tito.

⁶ Mihai Croitor, *România și Conflictul sovieto-chinez (1956–1971)*, Cluj-Napoca, (2009), 141–149.

⁷ Cezar Stanciu (ed.), *Prietenul de la Belgrad. Întâlnirile Ceaușescu – Tito (1966–1970). Documente*, Târgoviște, (2014), 23.

Semnarea acordului privind construcția hidrocentralei de la Porțile de Fier a reprezentat un real succes în relațiile româno-iugoslave, a dovedit faptul că ambele părți au reușit să treacă peste experiențele trecutului și manifestând maturitate și-au promovat în mod pragmatic interesele politice dincolo de impedimentele exterioare.

Declarația din aprilie 1964 a consolidat încrederea dintre București și Belgrad, urmând o perioadă în care relațiile româno-iugoslave au devenit tot mai bune⁸.

În acest context favorabil, în perioada 1–2 februarie 1969, Timișoara a găzduit întâlnirea la nivel înalt româno-iugoslavă.

Programul de pregătire a vizitei prevedea sosirea delegației iugoslave (existând două variante: pe calea aerului sau cu trenul) în dimineața zilei de sâmbătă 1 februarie în jurul orei 9, locul de sosire urmând a fi pavoat cu drapelele de stat ale Republicii Socialiste România și respectiv ale Republicii Socialiste Federative Iugoslavia (număr acestora trebuia să fie egal).

La festivitatea de primire urmau a fi prezenți circa 500 de oameni ai muncii, precum și un grup de pioneri cu flori, o companie militară trebuia să prezinte onorul, fără a se da raportul și a se intona imnurile de stat⁹.

Cele două delegații au sosit în orașul de pe Bega cu trenul, iar în această situație sala de așteptare clasa I din Gara de Nord din Timișoara a fost „amenajată exemplar” deoarece aici liderii români au așteptat sosirea oaspeților iugoslavi¹⁰.

Planul de pregătire a vizitei prevedea ca în Gara de Nord cele două delegații să fie întâmpinate de 1000 de oameni, de 16 pionieri cu buchete de flori și de 16 perechi de dansatori în costume naționale.

Pe traseele parcurse de coloana oficială au fost mobilizați în prima zi, 37.800 de cetățeni, iar în cea de-a doua zi, 33.650, deci în total în cele două zile ale vizitei au fost scoși în stradă 71.450 de locuitori, Comitetul municipal de partid răspunzând de îndeplinirea acestei sarcini¹¹.

⁸ *Ibidem*, 24–25.

⁹ Serviciul județean Timiș al Arhivelor Naționale, *fond Comitetul județean Timiș al Partidului Comunist Român*, d. 92/1969, f. 1.

¹⁰ *Ibidem*, f. 16.

¹¹ *Ibidem*, f. 7–10.

Aparatul Comitetului județean P.C.R. trebuia să fie prezent la sediu în ziua de 30 ianuarie (orele 16), iar în perioada 31 ianuarie –2 februarie în clădire urmau să se afle, în permanență, un grup de 4–5 activiști de partid care să fie folosiți în caz de nevoie.

Aprovizionarea, pregătirea interioară și exterioară a magazinelor, a firmelor luminoase de pe trasee, a sălii unde urmau a se desfășura discuțiile dintre cele două delegații ca și a încăperilor anexe, trebuiau a fi terminate la data de 31 ianuarie, ora 17. Întreprinderea regională de Electricitate avea datoria de a pune la punct iluminatul public de pe trasee, asigurarea cu grupuri electrogene a celor două reședințe unde erau cazate delegațiile, a sediului Comitetului județean P.C.R.

De asemenea, în atenția autorităților locale s-au aflat Liceul numărul 1 și 3, școala U.M.T., solicitându-se efectuarea de curățenie în curțile acestor școli, înlocuirea geamurilor sparte și fixarea perdelelor, elevilor fiindu-le interzis în zilele de 1–2 februarie să deschidă și să stea la geamuri sau să fie gălăgioși.

Totodată, în perioada 30 ianuarie–2 februarie, bufetul și cantina din sediul Comitetului județean de partid erau închise, iar în ziua de 1 februarie nu se desfășurau activități în birourile de la etajul II (aflate deasupra sălii unde aveau loc tratativele româno-iugoslave) pentru a nu se produce zgomot¹².

La spitalul numărul 1 (Clinicile Noi), secțiile interne și chirurgie și la Spitalul numărul 2 (Bega), secția ortopedie, au fost rezervate câte un salon pentru zilele de 1–3 februarie, iar un medic era desemnat să însoțească delegațiile în timpul vânătorii¹³.

A fost întocmit și un plan de meniu care prevedea pentru micul dejun din 1 februarie preparate din porc (cartaboș, sângerete, tobă, șuncă presată, crenvurști cu muștar sau hrean), omletă cu parmezan, brânză de vaci cu smântână, cașcaval, cozonac, fursecuri, fructe asortate, cafea, ceai, lapte, sana, iaurt, pâine albă, neagră, dietetică, cornuri, iar ca băuturi coniac 1932, Courvoisier, țuică, apă minerală, pepsicola, sucuri naturale.

La dejunul din aceiași zi urmau să se servească icre negre, unt, tost, lămâie, ciorbă de vițel țărănească la ceașcă, sufle de șalău cu ciuperci, ruladă de miel la tavă, drob de miel și pui la frigare, orez țărănesc, cartofi înăbușiți, ciuperci la grătar, salată verde cu roșii, brânzeturi asortate, tort cataif, înghețată asortată, fructe, cafea. Cei prezenți au

consumat țuică, șliboviță, vinuri albe de regiune, negre sau roze și la cerere șampanie și coniac.

Era întocmit și un meniu de regim, care consta din cartofi umpluți cu brânză de vaci la cuptor, sufle de șalău dietetic.

Masa de cină cuprindea chifteluțe din piept de găscă, ficăței de pasăre sotee, crudități diferite pe masă și brânzeturi, morun la grătar cu cartofi nature și lămâie, grătar asortat, mititei, antricot, cotlet de porc, mușchi de vacă, legume asortate și cartofi alunet, salată de andive, strudel cu mere, brânză sau dovleac, fructe asortate, cafea sau ceai la cerere, sortimentele de băuturi alcoolice fiind aceleași ca și la prânz.

În ziua de 2 februarie a avut loc o vânătoare în localitatea Chevereșul-Mare. Micul dejun de dimineața acestei deplasări consta din crudități diferite, caș, brânză de vaci, sweitzer, cartaboș, sângerete, tobă, mușchi afumat, șuncă, cârnați proaspeți prăjiți cu hrean și smântână, ouă la pahar, unt, dulceață, miere de albine, cafea, lapte, ceai, iaurt, sana, cozonac kek, pâine albă, neagră, chifle, fructe asortate, coniac, țuică, apă minerală Borsec, pepsicola, sucuri diferite.

Pentru masa de vânătoare au fost pregătiți cârnați proaspeți prăjiți, slănină friptă, grătar de porc (cotlet prăjit), pui fripți, mujdei de usturoi, cârnați afumați, crenvurști fierți, preparate de porc, jumări de găscă, șorice, cașcaval, fructe (mere, portocale, lămâi), pateuri, prăjituri uscate, cafea, țuică fiartă și rece, vin alb și roșu fiert sau rece, coniac, rom, apă minerală, sifon, pepsicola. Lista mai conținea ceapă, usturoi, castraveți, muștar, ardei iute, zahăr, ciocolată, pâine albă, neagră, dietetică, graham, iar ca sortimente de țigări li s-au oferit Snagov, Litoral, Carpați și Național.

O notă din document evidențiază că pentru gonașii participanți la vânătoare urmau să se pregătească pachete în valoare de 7 lei de persoană, iar pentru însoțitori în valoare de 10 lei de persoană.

Meniul pentru dejunul din 2 februarie era alcătuit din preparate specifice din porc, crudități diferite, saramură de crap pe masă, ciorbă de potroace din pasăre, sarmăluțe de pasăre în foi de viță sau de purcel cu costiță afumată și mămăligă (la alegere), mușchi de porc împănat la frigare, mușchi de vacă la frigare, antricot, momițe, ficat de vițel, inimă și rinichi, cartofi pai și buchelier de legume, brânzeturi asortate, murături, fructe, tort „santonore” cu beteală, înghețată „napolitană” la coșulețe, cafea, băuturile alcoolice fiind identice cu cele din prima zi.

Membrii delegațiilor care urmau un regim alimentar erau serviți cu ardei umpluți cu legume,

¹² *Ibidem*, f. 13–14.

¹³ *Ibidem*, f. 18.

rasol de vacă sau sărmăluțe dietetice (la cerere), sufle cu brânză de vaci, fructe.

Planul de meniu pentru cina din ultima zi a vizitei de la Timișoara cuprindea: cornete de șuncă cu hrean, pateuri cu carne, brânză și merdenele, frigărui asortate, salată asortată, clătite cu dulceață și brânză de vaci, fructe, cafea, ceai (la cerere), băuturi diferite¹⁴.

Trebuie amintit și faptul că la mesele din cele două zile erau prevăzute a se desfășura trei programe artistice în care urmau să se interpreteze melodii populare românești, sîrbești și romanțe, formația muzicală trebuind să cuprindă un număr redus de artiști și să nu fie zgomotoasă¹⁵.

Cei doi lideri de partid și de stat au fost însoțiți la Timișoara de soțiile lor, Elena Ceaușescu și respectiv Iovanca Tito. Acestea nu au participat la convorbirile care au avut loc și nici la partida de vânătoare și în consecință gazdele le-au pregătit un program separat.

Acesta prevedea pentru prima zi vizite la Facultatea de Chimie, Muzeul Banatului, Catedrala Ortodoxă Română, Casa Copilului, întreprinderea Solventul, Piața Unirii, unde au fost vizitate Domul romano-catolic și Biserica Ortodoxă-Sârbă, precum și Bastionul.

În cea de-a doua zi, au fost cuprinse următoarele obiective: baza Academiei, Liceul de muzică, fabrica Victoria, de detergenți, uzina Azur, fiind înscris de mână și cu semnul întrebării și Ștrandul Termal¹⁶.

Totodată, în cazul în care unele persoane oficiale din cele două delegații nu participau la partida de vânătoare erau luate măsuri pentru ca și aceștia să viziteze întreprinderi și instituții culturale din oraș (întreprinderea Victoria, Industriei Lânei, Planetarul, Muzeul județean, etc.)¹⁷.

Programul mai prevedea ca în localitățile prin care se deplasa coloana oficială în drum spre locul de vânătoare să fie mobilizați locuitorii acestora pentru a o întâmpina¹⁸, să fie pregătite cadouri pentru delegația iugoslavă și pentru membrii aparatului tehnic care o însoțea¹⁹, să se realizeze trei albume cu fotografii din timpul vizitei, iar în

clădirea Căminului (de partid) să se organizeze o expoziție cu motive naționale și obiecte de artizanat în eventualitatea în care acestea erau necesare pentru cadouri²⁰.

În cazul în care delegația iugoslavă trebuia întâmpinată la intrarea și ieșirea din țară, urmau a fi convocați 100 de oameni, plasați în localitatea Stamora-Moravița și care erau trimiși în stația C.F.R. doar când se primea dispoziția respectivă²¹.

Prima rundă a convorbirilor româno-iugoslave a avut loc în dimineața zilei de 1 februarie (între orele 11 și 13,30), la ea participând din partea României, Ion Gheorghe Maurer, membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului de Miniștri, Emil Bodnăraș, membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, Chivu Stoica, membru al Comitetului Executiv al Prezidiului Permanent, secretar al C.C. al P.C.R., Manea Mănescu, membru al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Economic, Corneliu Mănescu, membru al C.C. al P.C.R., ministrul afacerilor externe, etc., iar din partea Iugoslaviei, Mialko Todorovici, secretar al Comitetului Executiv al C.C. al U.C.I., Kiro Gligorov, vicepreședinte al Vecei Executive Federale și membru al C.C. al U.C.I., Miso Pavicevici, secretar de stat ad-interim pentru afacerile externe etc.

În prima parte a întrevederii, cei doi lideri au analizat situația internațională, Tito subliniind, în primul rând, că relațiile româno-iugoslave erau bune. Liderul iugoslav după ce a trecut în revistă situația din Vietnam, s-a referit pe larg la evoluțiile din Orientul Apropiat, exprimându-și îngrijorarea față de situația din regiunea respectivă. Astfel el aprecia că s-a ajuns la o „confruntare tot mai directă între marile puteri maritime”, negocierile privind rezolvarea conflictului arabo-israelian ajungând într-un punct mort. Pe de altă parte, Egiptul avea o situație internă tot mai dificilă din cauza opoziției interne față de președintele Nasser. În acest context, liderul iugoslav propunea intensificarea presiunilor asupra Israelului pentru ca acesta să respecte rezoluția Consiliului de Securitate al O.N.U. din 1967, altfel situația ar fi putut să scape de sub controlul organizației de la New Work.

A fost amintit și faptul că organizațiile palestiniene erau tot mai puternice, acest lucru contribuind și mai mult la agravarea situației din regiune, mișcarea urmând să se întărească dacă nu era oprită.

¹⁴ *Ibidem*, f. 41–43.

¹⁵ *Ibidem*, f. 2.

¹⁶ *Ibidem*, f. 24, 15. În privința vizitei la Muzeul Banatului, aceasta a fost confirmată și de către reputata arheolog Ortansa Radu, prezentă la eveniment. Îi mulțumim și pe această cale distinsei doamne, cât și arheologului Mircea Mare, care ne-a transmis informația.

¹⁷ *Ibidem*, f. 16–17.

¹⁸ *Ibidem*, f. 17. Vânătoarea era la mistreți și era planificată să se desfășoare între orele 8,30–14,30, vezi fila 2.

¹⁹ *Ibidem*, f. 2.

²⁰ *Ibidem*, f. 18.

²¹ *Ibidem*, f. 17.

Iugoslavia, sublinia conducătorul ei, era cu atât mai mult interesată de evoluția evenimentelor din Orientul Apropiat, cu cât acestea contribuise la transformarea Mării Mediterane într-un focar unde se confruntau Statele Unite și Uniunea Sovietică. Tito aprecia că Marea Mediterană trebuia să aparțină țărilor mediteranene (Italia, Franța, Maroc, Algeria, Tunisia, R. A. U., Grecia), obiectivul din acel moment al Belgradului fiind „activizarea acestor țări împotriva transformării Mării Mediterane într-un focar de confruntare”.

Evidențiind faptul că deținea informații potrivit cărora guvernele din Italia și Franța erau îngrijorate, considerând că S.U.A. și U.R.S.S. nu au ce căuta în regiune și trebuiau să se retragă, oaspetele arăta că țara sa a aprobat sosirea trupelor sovietice în Mediterana, susținând prezența acestora în continuare deoarece constituiau un sprijin pentru țările arabe, relevând și faptul că până la sosirea sovieticilor, americanii s-au comportat ca și cum marea respectivă ar fi fost un lac al lor. În esență însă Belgradul se pronunța împotriva confruntărilor marilor puteri în vecinătatea sa și din această prismă, era necesar a fi rezolvat conflictului arabo-israelian.

În privința relațiilor cu Italia, președintele R.S.F. Iugoslavia și al Uniunii Comuniștilor din țara vecină, aprecia că acestea nu au fost niciodată mai bune ca în acel moment, ceea ce însemna pentru Iugoslavia o anumită securitate în zona respectivă.

Relațiile cu Franța s-au îmbunătățit tot mai mult, iar cele cu Grecia erau pozitive, în ciuda loviturii militare de stat pe care guvernul iugoslav a condamnat-o.

La polul opus se aflau raporturile diplomatice cu Bulgaria, Belgradul fiind îngrijorat de situația de la frontieră deoarece bulgarii deveneau tot mai agresivi, negând neîntrerupt existența națiunii macedoniene, iar „o asemenea manieră de abordare a problemei nu poate fi favorabilă liniștei în Balcani”²².

Referindu-se la invadarea Cehoslovaciei din 1968, Iosip Broz Tito reamintea faptul că Iugoslavia a condamnat dur invazia, dar că dorea ca în raporturile cu Moscova să se ajungă la o anumită acalmie.

Aceasta în ciuda faptului că se desfășura o întreagă campanie împotriva a tot ceea ce se realiza în Iugoslavia, acțiune dusă fie de către U.R.S.S., fie de Bulgaria, Polonia, R.D.G. și într-o măsură mai mică de Ungariei, o asemenea atitudine neputând contribui la revenirea la o atmosferă de încredere.

În acest context, relațiile cu Bulgaria erau catalogate ca fiind slabe, cu Polonia foarte slabe,

cu Ungaria ceva mai bune, față de Cehoslovacia opinia publică iugoslavă manifestând o simpatie tot mai mare.

În privința României „*popoarele noastre au simpatii deosebite; există și puțină îngrijorare, deoarece problema independenței României are multă tangență cu independența noastră*”.

În continuarea expozeului său, Tito arăta că după evenimentele din Cehoslovacia se aștepta din partea sovieticilor la presiuni economice similare cu cele din 1948, țara sa fiind pregătită în această eventualitate. Ca o primă reacție, Moscova a sistat livrările de tehnică militară (care erau deja achitate), dar ulterior acestea au fost reluate, în acel moment relațiile economice dintre cele două părți fiind normale, în contrast cu cele politice care „se încordează”.

Liderul iugoslav informa conducerea României că după invadarea Cehoslovaciei, Belgradul a adoptat o serie de decizii importante în plan militar, în sensul mobilizării întregului popor pentru apărarea țării. Astfel s-a trecut la înarmarea poporului „l-am organizat nu numai din punct de vedere al locului de muncă, dar și din punct de vedere teritorial”. În urma acestor măsuri, Iugoslavia avea, în afara armatei, 600.000 de oameni încadrați în astfel de unități teritoriale, ori toate aceste hotărâri i-au nemulțumit pe sovietici.

Relațiile cu cealaltă superputere, S.U.A., erau foarte bune, schimburile economice crescând în mod considerabil în ciuda declarației secretarului de stat american Dean Rusk potrivit căreia Iugoslavia s-ar afla sub umbrela N.A.T.O. sau ar face parte din așa-numita „zonă gri”, afirmație respinsă categoric de către Tito, care a subliniat că țara sa era capabilă să se apere singură²³.

Președintele iugoslav a evidențiat principiile de bază ale politicii externe iugoslave, respectiv neamestecul în treburile interne, respectarea independenței și relații bazate pe deplină egalitate în drepturi cu celelalte state, respingând categoric „Doctrina Brejnev”.

În încheierea intervenției sale, Tito s-a referit la mișcare de nealinie, precizând că era în pregătire conferința țărilor nealiniat, care urma să adopte un program, format din 3–4 puncte, referitor la problema cooperării țărilor africane cu cele europene, cu statele din America de Sud, etc.

În privința modului cum era percepută mișcarea de nealinie de către marile puteri, vorbitorul sublinia că dacă în trecut S.U.A. și occidentul au adoptat o atitudine negativă față de aceasta, în acel moment Moscova avea o astfel de poziție, probabil

²² Cezar Stanciu, *op. cit.*, 192–196.

²³ *Ibidem*, 196–197.

de teama că la viitoarea reuniune va fi ridicată problema Cehoslovaciei.

În intervenția sa, liderul român Nicolae Ceaușescu sublinia că invazia Cehoslovaciei a adus mari daune țărilor socialiste, mișcării comuniste și muncitorești, precum și securității europene, problema neputând a fi rezolvată până ce trupele sovietice nu vor fi retrase din Cehoslovacia.

La fel ca și Tito, Ceaușescu dorea normalizarea relațiilor cu Moscova, constatând că exista și din partea sovietică și a celorlalte state care au participat la agresiunea contra Cehoslovaciei dorința de a se ajunga la o anumită îmbunătățire a raporturilor diplomatice.

Partea română a purtat tratative și în privința definitivării statutului Comandamentului Militar al Pactului de la Varșovia, ajungându-se chiar la o înțelegere în acest sens. Bucureștiul a insistat de a se preciza clar principiul independenței fiecărei armate, a comandei și răspunderii din partea partidului și statului fiecărei țări, lucruri înscrise în proiectul de statut, condițiile în care se putea admite prezența de trupe străine ale unui stat pe teritoriul altui stat participant la Tratat²⁴.

În această privință, România a adus în discuție problema semnării unor acorduri bilaterale, încheiate în prealabil, cu toate clauzele și obligațiile corespuștătoare.

Și României i s-au sistat, (după august 1968 n.a.) temporar, livrările de armament, existând încă neînțelegeri pe această temă (oferta sovieticilor fiind mult mai mică față de ceea ce era prevăzut în plan, Moscova dorind și schimbarea modului de plată, deși acordul stipula altceva).

Relațiile economice erau oarecum bune, deși la o serie de acorduri mai vechi s-au adus modificări, fiind reduse livrările la unele produse (mașini, etc., Ceaușescu arătând că era greu să descifreze sensul acestor modificări, ele putând fi determinate și de schimbările de plan ale sovieticilor), șeful statului român concluzionând că în general, în acel moment, relațiile cu Uniunea Sovietică „merg satisfăcător și există o anumită dorință pentru dezvoltarea lor”.

Relațiile cu Bulgaria, cu Ungaria erau bune, iar cele cu R.D.G. au înregistrat progrese, cei mai critici la adresa României fiind polonezii, deși la nivelul schimburilor economice lucrurile stăteau bine.

Dar secretarul general al P. C. R. atrăgea atenția că deși lucrurile s-au mai îmbunătățit în privința relațiilor cu partenerii din Pactul de la Varșovia, *situația României nu era similară cu cea a Iugoslaviei*

deoarece avea ca vecini doar țări socialiste „așa că e mai greu de spus cine, în afară de Iugoslavia ne mai asigură securitatea”.

La toate acestea se adăuga dorința de a grăbi integrarea în cadrul C.A.E.R., cei mai activi în acest sens fiind polonezii, urmași de bulgari (care întotdeauna erau de acord cu ceea ce spuneau sovieticii), precum și de est-germani. Maghiarii aveau o atitudine oscilantă, având și rețineri în această chestiune, Bucureștiul nefiind partizanul integrării.

Relațiile politico-economice cu Anglia, Belgia, Franța, Italia, R.F.G. erau bune.

Ceaușescu aprecia ca un fapt pozitiv începerea tratatelor de la Paris în privința Vietnamului²⁵, România sprijinind orice acțiune care ducea la o înțelegere deplină privind încetarea războiului.

Relațiile cu China erau bune, iar faptul că în ultimul timp viața politică internă se normaliza destul de rapid (în urma revoluției culturale n.a.), chinezii începând să fie preocupați mai serios și de problemele internaționale, avea să influențeze în mod pozitiv relațiile internaționale. „E adevărat că sunt unii care sunt puțin îngrijorați de acest lucru, însă noi nu împărtășim această îngrijorare”, conchidea liderul român (desigur era vorba de sovietici n.a.).

În privința Orientului Apropiat, Bucureștiul se pronunța pentru punerea în aplicare a rezoluției Consiliului de Securitate din 1967, adică să se ajungă la retragerea trupelor de pe teritoriile ocupate și să se respecte integritatea teritorială a tuturor statelor. Nicolae Ceaușescu își exprima opinia că dacă țările arabe și Israelul ar fi fost lăsate să –și rezolve singure problemele, poate se ajungea mai ușor la o soluție, dar erau multe interese „până la urmă problema constă în a câștiga anumite poziții dominante în Orientul Apropiat și, după părerea noastră, aceasta complică și va complica și mai mult situația”.

Referindu-se la situația din Mediterană, liderul de la București împărtășea îngrijorarea iugoslavilor, arătând că era bine că în regiune se afla și flota sovietică, dar era mai bine dacă navele ambelor superputeri se retrăgeau.

Pe de altă parte, acesta sublinia că prezența consilierilor sovietici în R.A.U. nu întărea poziția lui Nasser.

Relațiile politice dintre S.U.A. și România erau bune, pe când cele economice, deși s-au înregistrat progrese în ultimul timp, se situau încă la un nivel scăzut.

În încheierea expozeului său, șeful delegației române își exprima speranța că „între timp și

²⁴ *Ibidem*, 197–200.

²⁵ *Ibidem*, 200–201.

vecinii noștri – și cei mai mari și cei mai mici – vor ajunge la judecăți mai raționale, vor înțelege și ei că acțiunea din Cehoslovacia nu le-a adus... nici un folos. Chiar dacă nu vor recunoaște public, să încerce să acționeze cu mai multă judecată”²⁶.

Cea de-a doua rundă de convorbiri între cele două delegații a avut loc în după amiaza zilei de 1 februarie (17,00–19,00), fiind abordate problemele de politică internă din cele două state socialiste.

Nicolae Ceaușescu a expus realizările din ultimul timp din economia românească, evidențind că în privința comerțului exterior, România avea o balanță deficitară cu Iugoslavia, dar și cu statele capitaliste. S-a asigurat, în general, o bună aprovizionare a populației cu produsele agricole, acestea au fost și exportate, cu toate că nu la nivelul planificat.

Pentru viitorul plan cincinal se prevedea menținerea unui ritm înalt de dezvoltare a economiei, a acumulărilor și investițiilor, în agricultură urmând a fi acordată o atenție mare mării suprafețe irigate.

Atmosfera în țară și în partid, preciza Ceaușescu, era bună, în rândul intelectualității nu existau probleme, deși și în România circulau o serie de teorii întâlnite și în alte țări socialiste, precum cea a incompatibilității dintre socialism și democrație, a suveranității limitate, integrării și altele, care trebuiau combătute prin intensificarea activității ideologice.

În privința relațiilor economice româno-iugoslave, liderul român s-a pronunțat pentru dezvoltarea lor, Ceaușescu evidențind și o posibilă cooperare în domeniul informaticii. El a subliniat că România acorda o importanță deosebită acestui sector, precizând însă că se urmărea adoptarea unui sistem care, practic, ar duce la izolarea de celelalte țări dezvoltate din acest punct de vedere. România avea un program special în acest sens și a stabilit un acord principal cu Franța.

Referindu-se la cooperarea din domeniul hidroenergetic, Nicolae Ceaușescu a sugerat ca cele două părți să se gândească dacă nu era util să se construiască o nouă centrală, în condițiile în care lucrările la prima hidrocentrală de la Porțile de Fier se apropiau de final²⁷.

În cuvântul său, Iosip Broz Tito a subliniat că în Iugoslavia se realiza o reformă economică, fapt care a dus la o scădere a activității în domeniu, având loc o îmbunătățire treptată a situației în privința utilizării mâinii de lucru. Aceasta în condițiile în care unul dintre obiectivele majore ale reformei l-a constituit folosirea cât mai rațională a forței de muncă, iar odată cu aplicarea reformei „un număr important de muncitori din întreprinderi au

plecat”. Pe de altă parte, scăderea producției industriale globale a fost cauzată și de necesitatea unei anumite reorientări în cadrul industriei.

Greutăți au existat și în comerțul exterior, dar aici situația a început să se îmbunătățească, însă continuau să crească mai rapid importurile în relațiile cu statele occidentale.

În comerțul cu statele estice, balanța era excedentară pentru Iugoslavia, existând puține produse necesare pentru economie care puteau fi găsite pe piața estică. Uniunea Sovietică oferea Belgradului mașini, dar acestea se fabricau și în Iugoslavia. Cu toate acestea, erau importate din U. R. S. S. mașini grele, tractoare mari, materiale pentru industria siderurgică, dar erau întâmpinate greutăți în a convinge Moscova să vândă țigete și laminate. Iugoslavii considerau însă că puteau obține cele mai moderne mașini și utilaje mai curând din Occident, aceasta cu atât mai mult cu cât se acorda o atenție deosebită modernizării industriei. Se intenționa și dezvoltarea industriei de cupru.

Au fost înregistrate succese și în agricultură, depunându-se eforturi să se ajungă la o concentrare mai mare a cooperativelor agricole, iar în privința țăranilor individuali, aceștia cooperau cu unitățile agricole de stat și cu cele agricole (care le efectuau lucrările mecanizate).

Tito arăta că după ce s-a trecut la aplicarea reformei economice, în condițiile în care au crescut substanțial prețurile la produsele agricole, țăranii au avut cel mai mult de câștigat. Dar liderul iugoslav evidenția că în cursul anului 1968 a apărut o anumită stagnare în acest sector, determinată în primul rând de factori externi (dar și interni), respectiv de capacitatea redusă de a plasa pe piața externă produsele agricole. Autoritățile iugoslave nu doreau, pentru soluționarea acestei situații, să mărească prețurile la produsele agricole deoarece acest lucru ar fi dus la creșterea prețurilor la o serie de produse.

Totodată, prin creșterea prețurilor s-a ajuns „la o tulburare a prețurilor la produsele diferitelor ramuri. Probabil va trebui să modificăm anumite instrumente ale noastre, în favoarea agriculturii”, afirma șeful statului iugoslav.

În continuarea discuțiilor a luat cuvântul Kiro Gligorov care a continuat prezentarea situației economice a Iugoslaviei.

Acesta a subliniat că în cursul ultimilor doi ani eforturile din economie au fost orientate în favoarea agriculturii. Totodată în primii ani ai reformei economice au avut loc schimbări în întreaga economie, în privința calității produselor, a structurii producției, a orientării acesteia către export

²⁶ *Ibidem*, 202–203.

²⁷ *Ibidem*, 203–205.

precum și a rentabilității, economia aflându-se în faza unei noi creșteri²⁸.

S-a căutat, de asemenea, să se creeze o anumită stabilitate care să conducă spre creșterea veniturilor prin sporirea productivității și a exportului și nu prin creșterea prețurilor.

Iugoslavia a ajuns în situația de a nu mai importa produse agricole pentru nevoile interne, căutându-se să se creeze rezerve pentru export, problema fundamentală din acel moment fiind găsirea piețelor externe pentru plasarea produselor agricole.

În acest sens, agricultura a devenit capabilă să exporte fără nici un fel de subvenție, chiar în condițiile unui regim vamal normal, dar Belgradul se confrunta cu condițiile impuse de către Piața Comună care nu puteau fi depășite, iar în această situație se căutau și alte piețe. În schimb s-a mărit exportul spre occident a produselor industriale.

Au fost înregistrate progrese și în privința mâinii de lucru angajate, dar majoritatea angajărilor s-au făcut în sectoare colaterale, în construirea de căi de comunicații și a altor obiective ale infrastructurii economice.

O ultimă sarcină importantă pe care și-o propunea conducerea de la Belgrad era, ca pe toate căile, să fie stimulată integrarea mai mare în economie, realizarea de concerne, centrale, uniuni în diferite ramuri industriale.

Și statul vecin acorda o importanță mare domeniului calculatoarelor, oferte de colaborare venind din partea Franței, iugoslavii fiind în tratative cu unele firme americane, dar și-au arătat disponibilitatea și pentru propunerea de colaborare lansată de Ceaușescu.

În privința relațiilor economice bilaterale, demnitarul iugoslav sublinia că probleme mai serioase „ne sunt create în domeniul prețurilor unde folosim în continuare o metodă învechită pentru anumite produse și sisteme de plată care duc la prețuri diferite și credem că în interesul nostru general ar trebui să găsim metode mai bune de a face comerț între noi...”.

În continuarea discuțiilor, Iosip Broz Tito s-a referit la situația din cadrul Uniunii Comunistilor Iugoslavi, arătând că se urmărea modificarea structurii partidului de la vârf până la nivelul de jos, despre aceste schimbări oferind detalii Mialko Todorovici²⁹.

Acesta a evidențiat că în pregătirea congresul partidului au avut loc congrese în republici, care au adoptat o serie de documente fără să beneficieze de un „document central de inspirație”.

O altă caracteristică a acestor întruniri a reprezentat-o faptul că discuțiile au fost deosebit de libere și uneori dure, iar la ele au participat un număr mare de tineri.

La congres urmau să fie discutate o serie de probleme deosebit de importante pentru evoluția viitoare a Iugoslaviei. Astfel, în domeniul economic problema fundamentală care se punea era aprofundarea sistemului de autoconducere. Până în acel moment s-a mers pe linia descentralizării atribuțiilor de la centru către întreprinderi, dar pentru ca autoconducerea să devină un sistem unic al întregii societăți, se intra în faza integrării acestor unități autoconduse într-un sistem global la nivelul întregii țări. Această fază presupunea și un nou sistem de planificare, care să pornească de la o bază reală a autoconducerii, în sensul de a înlocui sistemul de planificare centralizat printr-unul realizat de către organele de autoconducere, care să-l înfăptuiască prin înțelegeri directe între diferite sectoare.

De asemenea sistemul de autoconducere trebuia extins și în alte domenii, precum în învățământ, în cel sanitar etc.

Vorbitorul preciza, în continuare, că recent Parlamentul țării a adoptat anumite amendamente la Constituție, care au însemnat punerea de acord a activității parlamentare cu modificările survenite în sistemul economic. În acest context au fost stabilite noi raporturi între federație, republici și comune, în sensul că republicile au fost investite cu competențe mai mari decât în trecut, fiind adoptată și măsura privind egalitatea reală dintre naționalități³⁰.

La congresul partidului urmau să fie discutate două documente: un nou proiect de statut și un proiect de teze. Principiul fundamental al activității de partid rămânea centralismul democratic, însă trebuia dezvoltată mai mult democrația internă de partid. Se urmărea, totodată, întinerirea partidului, proces care a început la congresele pe republici.

Pe plan extern, U.C.I. avea legături de colaborare cu numeroase partide comuniste, socialiste, mișcări progresiste, acestea extinzându-se și mai mult după evenimentele din Cehoslovacia. Se dezvoltata colaborarea cu partidele comuniste care nu erau la putere în Europa, acestea trăind un proces de emancipare, de renunțare la linia rigidă impusă de Comintern³¹.

O *notă strict secret de importanță deosebită* ne informează că în seara zilei de 2 februarie, din inițiativa lui Iosip Broz Tito, s-a desfășurat o întrevvedere cu Nicolae Ceaușescu, la care a asistat, ca

²⁸ *Ibidem*, 206–207.

²⁹ *Ibidem*, 208–209.

³⁰ *Ibidem*, 210–211.

³¹ *Ibidem*, 212–213.

translator, secretarul II din Ministerul Afacerilor Externe, Panait Lefter, convorbirea durând 50 de minute.

Liderul comunist iugoslav a precizat că era îngrijorat de știrile tot mai insistente referitoare la organizarea în România a unor manevre militare ale Pactului de la Varșovia.

În răspunsul său, Ceaușescu a arătat că nu era vorba de manevre militare de anvergură, ci de o aplicație având ca temă forțarea Dunării, inclusă încă în urmă cu trei ani în programul de pregătire militară al Pactului și care a fost amânată de mai multe ori de către partea română.

Ultima dată orientativă fixată pentru aceste manevre a fost stabilită pentru luna octombrie 1969, prevăzându-se participarea, alături de unități românești, a unei divizii restrânse sovietice, a două divizii maghiare și, probabil, a unei divizii din R.D.G. Planul mai prevedea ca pe teritoriul Bulgariei să fie dislocate unități ale armatei bulgare, întreaga organizare, inclusiv elaborarea planului de desfășurare a aplicației revenind comandamentului român.

Tito a mulțumit omologului său român pentru informațiile date, interesându-se dacă aplicația va cuprinde și zona Banatului, în acest caz Iugoslavia fiind nevoită să protesteze, în primul rând pe lângă guvernul sovietic, dar și pe lângă cel român (formal).

Concret, după mari eforturi pe care le-a întreprins Ceaușescu, în septembrie 1969 a fost obținut acordul Moscovei pentru ca aplicația să se desfășoare în 1970, fără participarea de trupe, doar ca aplicație de comandament și stat major, sub conducerea ministrului român al apărării.

În continuarea discuției, Tito a evidențiat că în Iugoslavia au fost luate măsuri foarte serioase în legătură cu întărirea capacității de apărare a țării (după invadarea Cehoslovaciei), fiind procurat armament care a fost distribuit unităților formate din tineri muncitori, țărani, studenți, elevi, femei, în total fiind înarmați peste 600.000 de oameni care au început un program intens de pregătire militară.

Se estima însă că încă aproximativ 900.000 de oameni doreau să intre în formațiunile militare de apărare. Astfel, împreună cu cei 600.000 care au fost deja înarmați, Iugoslavia ar avea 1.500.000 de oameni sub arme, în afară de unitățile armatei regulate.

În aceste condiții statul vecin avea nevoie de armament pentru a înzestra aproximativ trei milioane de oameni, dar în acel moment dispunea doar pentru 1.500.000 de oameni.

Pentru nevoile înarmării au fost prevăzute sume suplimentare în bugetul țării, dorindu-se ca tot armamentul necesar să fie produs în țară, deoarece în caz de război furnizorii externi nu ar mai livra piesele de schimb indispensabile.

În acest situație Tito sublinia că numeroase întreprinderi iugoslave au trecut sau erau pe cale să treacă la producția de armament, Iugoslavia producând aproape întreaga gamă de arme de care avea nevoie, inclusiv tancuri și avioane (două tipuri de avioane cu reacție cu viteze subsonice).

Trebuiau însă fabricate și avioane supersonice, Tito precizând că se putea stabili o strânsă colaborare româno-iugoslavă în sectorul industriei de armament. Oaspetele iugoslav a adăugat că țara sa avea nevoie doar de laminate și că ar putea coopera la realizarea unor transportoare, motoare etc.

La întrebările adresate lui Ceaușescu dacă acesta era de acord cu o cooperare strânsă în privința producerii de armament și dacă România fabrica sau intenționa să producă avioane cu reacție supersonice, liderul român a răspuns că s-au purtat negocieri cu partea franceză pentru cumpărarea licenței avionului Mirage, dar acestea au fost întrerupte.

Guvernul României a încercat să obțină din partea Uniunii Sovietice licența pentru producerea avionului Mig, dar „sovieticii -se pare- nu vor să o dea” și că, în această situație, se intenționa reluarea tratatelor cu francezii.

Președintele Iugoslaviei și-a informat interlocutorul că și Belgradul era pe punctul de a începe tratative cu Franța pentru procurarea licenței avionului Mirage, putându-se astfel stabili o colaborare româno-iugoslavă pentru obținerea acesteia.

Nicolae Ceaușescu „s-a declarat de acord, în principiu, cu stabilirea unei cooperări mai strânse româno-iugoslave în producerea armamentului de care au nevoie cele două țări”, putând fi examinată și chestiunea procurării și producerii avionului Mirage³².

Cei doi lideri au abordat din nou, spre finalul întrevederii, relațiile cu Uniunea Sovietică, Tito subliniind că Iugoslavia întreprindea eforturi pentru menținerea unor relații normale cu Moscova după evenimentele din 1968, dar că „popoarele iugoslave, conducătorii R. S. F. Iugoslavia și personal președintele ... nu mai pot avea încrederea pe care o aveau în U. R. S. S.” (precizând că se referea la liderii sovietici din acel moment și nu la popoarele sovietice).

În vederea normalizării relațiilor iugoslavo-sovietice, conducerea iugoslavă a hotărât ca tonul critic din presa din țara vecină la adresa

³² *Ibidem*, 214–215.

Moscovei să fie mai moderat, iar pe de altă parte, prin cuvântarea de la Laițe, din noiembrie 1968, în care Tito s-a pronunțat contra includerii Iugoslaviei sub umbrela N.A.T.O., a căutat să-i liniștească pe liderii sovietice, dar cu toate acestea „Nu există însă siguranță în legătură cu atitudinea conducerii sovietice”.

Nicolae Ceaușescu a arătat că relațiile României cu U.R.S.S.-ul și cu celelalte state socialiste evoluau normal, apărând din când în când unele „poziții negative” din partea polonezilor.

În privința României, aceasta făcea eforturi și se pronunța consecvent pentru dezvoltarea relațiilor cu toate țările socialiste, pe baza principiilor cunoscute. De asemenea, Bucureștiul va lua parte la consfătuirea partidelor comuniste și muncitorești, unde își va exprima poziția sa.

Fără a încorda lucrurile, România va activa cu fermitate ca relațiile și colaborarea din cadrul C.A.E.R. să se desfășoare pe o bază principială, în conformitate cu prevederile statutului organizației.

Nicolae Ceaușescu a mai subliniat că în perioada pe care o traversau cele două țări era bine și util să fie extinse legăturile cu partidele comuniste și muncitorești din țările occidentale, în primul rând cu partidele mari cum ar fi Partidul Comunist Francez, Italian, din Anglia, Tito fiind de acord cu această părere.

În încheierea discuției, cei doi lideri s-au pronunțat pentru dezvoltarea legăturilor româno-iugoslave în toate domeniile, în special pe plan economic³³.

Întâlnirea la nivel înalt româno-iugoslavă a fost reflectată în paginile ziarelor *Scînteia* și *Drapelul Roșu* (cotidianul Comitetului județean P.C.R. Timiș). Trebuie precizat de la început că spațiul alocat acestei vizite în cele două publicații a fost destul de mic.

Cititorii erau informați că Iosip Broz Tito întreprindea „o scurtă vizită de prietenie” în România și că s-au desfășurat convorbiri oficiale între cele două delegații. Dar aflăm și că în 1 februarie cei doi lideri au vizitat Uzinele mecanice din Timișoara, obiectiv ce nu apărea inclus în programul prezentat mai sus³⁴.

În *Comunicatul oficial* se preciza că în „cursul convorbirilor, a fost efectuat un schimb de păreri privind relațiile bilaterale și problemele actuale ale relațiilor internaționale și mișcării comuniste și muncitorești, precum și o informare reciprocă asupra construcției socialiste în cele două țări”³⁵.

Mai trebuie menționat și articolul *Fructuos dialog prietenesc româno-iugoslav*, semnat de

către ziaristul și comentatorul de politică externă Romulus Caplescu, în care se arăta că în ziarul iugoslav *Borba* se sublinia că întâlnirea „reprezintă nu numai un imbold în relațiile bilaterale, ci și o nouă contribuție la cauza păcii și dezvoltării unor relații exemplare, caracterizate prin deplina egalitate în drepturi”³⁶.

Concluzionând, întâlnirea la nivel înalt de la Timișoara din februarie 1969 a avut loc într-un moment în care relațiile româno-iugoslave se dezvoltau tot mai mult, invazia din Cehoslovacia ale celor cinci state membre ale Pactului de la Varșovia contribuind, fără doar și poate, la strângerea legăturilor dintre Belgrad și București.

În privința organizării acestei vizite, întâlnim șabloanele specifice statelor din cadrul sistemului comunist, dintre care amintim mobilizarea unui număr mare de cetățeni pentru a ovaționa cele două delegații în timpul deplasării acestora în diverse puncte ale orașului.

În timpul convorbirilor cele două delegații s-au concentrat asupra analizării relațiilor internaționale.

În luările lor de cuvânt, atât Ceaușescu cât și Tito deși și-au menținut atitudinea critică față de invadarea Cehoslovaciei, au subliniat dorința de a se ajunge la o normalizare a raporturilor cu Moscova, dând dovadă în această privință de moderație. Dar cele două state aveau fricțiuni și cu alte țări „frățești”, precum Bulgaria și Polonia în cazul Iugoslaviei și Polonia în cel al României, cei doi lideri fiind convinși că atacurile venite din partea Sofiei și Varșoviei erau puse la cale de către sovietici sau aveau loc cu acordul Krelimnului. În aceste condiții trebuiesc reținute afirmațiile lui Tito conform cărora nu mai avea încredere în conducerea sovietică sau a omologului său român în care acesta își exprima îngrijorarea față de securitatea precară în care se afla România la începutul lui 1969, înconjurată, în afara Iugoslaviei, de state comuniste care nu-i erau tocmai prietene.

Din discuțiile celor doi rezultă și faptul că Moscova a recurs la șantaj în domeniul schimburilor comerciale (atât civile cât și militare), drept „represalii” față de condamnarea invaziei Cehoslovaciei de către România și Iugoslavia.

Totodată, spre deosebire de un Belgrad nealiniat, Bucureștiul făcea parte din sistemul militar-economic coordonat de Moscova, nefiind de acord cu planul de integrare C.A.E.R. (readus în discuție în acel moment) sau pronunțându-se pentru un alt tip de relații în cadrul Pactului de la Varșovia.

³³ *Ibidem*, 216–217.

³⁴ *Drapelul Roșu*, 2 februarie 1969, 1, 5.

³⁵ *Scînteia*, 3 februarie 1969, 1.

³⁶ *Ibidem*, 4 februarie 1969, 1, 6.

În acest context politic nesigur atât pentru România cât și pentru Iugoslavia, liderul de la Belgrad a decis întărirea capacității de apărare a țării, adoptând conceptul „mobilizării întregului popor”, formulă avută în vedere și de către Ceaușescu.

În vederea obținerii armamentului necesar pentru realizarea acestor proiecte, omul politic iugoslav a propus o colaborare militară cu România, Nicolae Ceaușescu, în opinia noastră, fiind destul de moderat în răspunsul pe care i l-a dat oaspetelui său.

Trecându-se în revistă relațiile celor două state cu principalele țări vestice (S.U.A., Anglia, Franța, Italia, Grecia) se constata că acestea erau bune, factorii politici decizionali din cele două state dorind dezvoltarea lor în continuare. În același timp constatăm restricțiile impuse Iugoslaviei de către Piața Comună în privința exportului produselor agricole.

Dar trebuie subliniate deosebirile de vederi existente în privința Orientului Apropiat. Astfel, dacă Ceaușescu a păstrat relațiile atât cu Israelul cât și cu țările arabe, Iosip Broz Tito a adoptat o politică pro arabă (explicabilă poate și datorită faptului că Nasser era unul dintre liderii mișcării de nealinieră alături de conducătorul iugoslav), Iugoslavia percepând conflictul arabo-israelian și prin prisma prezenței în Mediterană a flotelor americane și sovietice (deși Belgradul a dat dovadă de duplicitate când a fost de acord cu prezența sovieticilor în zonă). Ori în acel moment ambele

părți doreau retragerea navelor militare ale celor două superputeri.

Abordându-se evoluțiile interne din cele două state comuniste, avem un Ceaușescu care și-a propus pentru viitor un ritm înalt de dezvoltare a economiei și care a dus, în final, la intrarea țării într-o profundă criză. Pe de altă parte, stenograma prezintă un lider român receptiv la nou, fiind conștient de importanța domeniului informaticii, în contrast evident cu dictatorul de la sfârșitul anilor 80 ai secolului trecut.

Iugoslavia se afla în plină reformă economică (ca a avut și rezultate negative în primii ani) și care punea accent pe autoconducere, dar și politică, deosebit de importantă (autonomie mai mare acordată republicilor, întinerirea partidului, o mai mare democrație internă în cadrul acestuia). Efectele acestor reforme au dus, puțin mai târziu, la un sistem economic și politic mai liberal decât în România.

Informațiile de natură confidențială pe care cei doi lideri și le-au furnizat în timpul convorbirilor de la Timișoara dovedesc gradul de încredere stabilit între Ceaușescu și Tito (aceasta, desigur și în condițiile stării de nesiguranță ce venea dinspre Moscova).

În perioada care a urmat întâlnirile la nivel înalt româno-iugoslave au continuat anual, fapt hotărât de către cei doi lideri la Timișoara la începutul lui februarie 1969.